

ქრისტიანთა გამაჰმადიანების ოსმალური წესი

ქრისტიანთა გამაჰმადიანება უაღრესად რთული და მძ-მე ფსიქოლოგიურ-სოციალური პროცესი იყო. მაჰმადის სჯულის აღიარების წესი კი ამ სიტუაციის ფონზე ძალიან მარტივად გამოიყურება. საკმარისი იყო უცხო სიარულშენოების პ-რს რამდენიმე მუსლიმის თანდასწრებით ყურანის ენაზე სამჯერ წარმოეთქვა — „არ არის ღმერთი გარდა ალაჰისა და მუჰამედი მისი მოციქულია“. რომ იგი მაჰმადის სჯულს მალაჩებლად ეცნოთ, სამაგიეროდ, ასე „იოლად“ გამაჰმადიანებული პირი, თუ მოინდომებდა ქრისტიანული სარწმუნოების წილში დაბრუნებას, სასტიკად დაისჯებოდა. მას დაამატებოდა და ვიდრე „გონს არ მოეგებოდა“, ციხეში გამოეცატებინენ¹. ამრიგად, მაჰმადის სჯულს მიღება შეუტყვევადი ფაქტი იყო.

თურქების მიერ დაპყრობილი ბალკანეთს ქრისტიანი ქვეყნების ქალაქებში „ურწმუნოთაგან“ ისლამის აღიარება პრაქტიკულად ხდებოდა ქალაქის მასამარტლოს საგანგებო სხდომებზე. მუსლიმური ჯამაათის (მუსლიმური ჯამაათები ფიქსირებულა თბილისის ვილაიეთის 1728 წლის დაეთარშ-ც) პატრონობულ წევრების თანდასწრებით².

ქრისტიანთა გამაჰმადიანების თაობაზე დოკუმენტური წყაროებით შემავრცელებულ ამ ტრადიციულ ცოდნას ძალიან ინფორმაციით ავსებს ქ. ტუმბინგერის სხელმწიფო ბიბლიოთეკაში დაცული № 1488 ოსმალური ხელნაწერი წიგნი, დადაწერილი 1739 წელს. ხელნაწერი წარმოადგენს კრებულს. იგი შეიცავს ცხრა ოსმალურ ავტორის სხვადასხვა ეთიკურ-მორალისტური ხასიათის თხზულებას³. მათ შორის XVIII ს-ის I ნახევრის ოსმალურ პოეტის აჰმედ ქელიმის

¹ Петрушевский И. И. Цели и формы в VII—XV ввках. М., 1966, с. 63.

² Турки допущены на макаленската история 1818—1927. 1957, с. 8.

³ Желязлякова А. Некоторые аспекты распространения ислама на Балканском полуострове в XV—XVIII вв. Османская империя. М., 1986, с. 114.

⁴ კრებულში 267 ფურცელია ტექსტი დაწერილია სხვადასხვა ქალაქზე რომ განსხვავებული ხელით — განმეორებული კალიგრაფიული და გაუმეორებული წერილი ნახით კრებულში შესულია ეთიკურ-მორალისტური შინაარსის სუფიური თხზულებები, კერძოდ, 1. სულეიმან ნაჰიდის (გარდაიცვალა 1728 წელს), 4-ის 1-ის 2. შეიხ იბრაჰიმ ჰაჟის (გარდაიცვალა 1772 წელს) 4-ის 3. ხადიჯი ჰელაფიზადე შექმედ ეფენდის (XVII ს-ის ავტორია) დიდაქტიური ლექსები და სუფიურ-ეთიკური მესნევი, 4. ბაღდადელი აბის შეკლევი შეიხის 1737 წლის დარჩევები, 5. სულადის (ცხოვრობდა XVII ს-ის მეორე ნახევარში) ბანდიტური კატეხიზმი და ეთიკური ლექსები, 6. იამაა ბეგის მორალისტური თხზულებები از راجعاً

ისტორიული შინაარსის ყასიდები, დარიგებები, ფეთვები, არზა შეიხ-ჯალალ-დინ ლამთან, არაბული სხარტი გამონათქვამები და, კატალოგის შემდგენლის ე. ვოტცის განსაზღვრებით, „ისლამური სარწმუნოების უმოკლესი მონახაზი“, რომლის ერთი ნაწილი ქართულ ენაზეა, მაგრამ ჩაწერილია არაბული გრაფიკული ნ-შნებით.

წიგნი ჩვენი მხედველობის არეში მოექცა ხელნაწერთა ინსტიტუტში დაკული აღგ-ლობრივი კალექციის თურქულენოვანი ხელნაწერების კატალოგის შედგენაზე მუშაობისას. მისდამი ინტერესი უპირველესად აღძრა ქართული ტექსტის არაბიკათი გადმოცემის ფაქტმა. საჭმე, ის არის, რომ ჩვენამდე მოღწეულია სხვადასხვა ენარის ბევრი თურქულენოვანი თხზულება, დაწერილი ქართული ა-ო-ნიშნებით, რომელთაც საუკეთესო წყაროა მრავალმხრივი ლინგვისტური კვლევისათვის (გაცილებით მეტია, როგორც ენრობრივად, ისე რიცხოობრივად, სომხური, ებრაული, ბერძნული და სლავური გრაფიკებით დაწერილი ოსმალური ტექსტები). ქართული ტექსტის არაბიკათი გადმოცემის ფაქტი კი იშვიათია. ჩემთვის მხოლოდ ერთი შემთხვევაა ცნობილი — დიდ-ევზირის გურჯი მეკმედ ფაშას სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის საიღუმლო დაწერილის ქართულად დაწერა არაბული გრაფიკით.

1988 წლას ზაფხულში ქ-ნ ელენე შეტრეველასა და ცნობილი ქართველოლოგის ბულოუს ასფალგის ხელშეწყობით მივიღე აღნიშნული ხელნაწერიდან სასურველი 4 გვერდის ქსეროპირი. მასზე სათაურით **كاتب احمد** — თქვა ამმედ ქელიმძე აღმოჩნდა გამაჰმადიანების ოსმალური წესი, ქართული ტექსტი კი გამოდგა ამ წესის საილუსტრაციო ნაწილი*.

ამმედ ქელიმძის ჩანაწერიდან ირკვევა, რომ გამაჰმადიანების (არ ჩანს ძალით თუ ნებთ) მოსურნე ქრისტიანს უნდა ეთქვა ალაჰის ერთადერთობის, ერთღვთაებრიობის ანუ „თევპიდისა“ და ისლამის აღიარების ანუ „შეჰადეთის“ ფორმულები, შემდეგ კი იგივე ტექსტი უნდა წარმოეთქვა მშობლიურ ენაზე. თურქ ავტორს გამაჰმადიანების ეს წესი ნაჩვენები აქვს ქართველს მაგალითზე. იგი წერს: „ცნობილია, რომ ქაფირი, რომელსაც სურს წმინდა ისლამით გაბატონდეს, წარმოთქვამს (ერთი ღმერთის არსებობისა) თევპიდისა და (ისლამის აღიარების) შეჰადეთის სიტყვებს. შემდეგ აღმსარებელმა პირმა საჰირაოა, ისლამის ქვეშაობრივი სარწმუნოების აღიარების აღნიშნული სიტყვები წარმოთქვას თავის მშობლიურ ენაზეც. მაგალითად, ისლამის მალაჩებელმა

ს. ბაის რაბელუბი. 106r-დან 134v-მდე კი არის ამმედ ქელიმძის თხზულებები. არაბული დაწერილია მანგრედ ვოტცის მიერ. აქ მოტანილი ცნობები მის მიერ შედგენილი კატალოგიდანაა ამოღებული. იხ. M. a n i r e d G e t z. Türkische Handschriften. T. 2. Wiesbaden. 1968, № 41, 102, 128, 181, 199, 206, 211, 292, 383.

* დაბეჭდილი 19 წლის წინათ ფელერატულ გერმანიაში მცხოვრებმა ბერძენმა, თურქოლოგმა თეოდორიკოსმა სერგი რიქიას გამოუგზავნა არაბული ენაზე დაწერილი ქართული ტექსტი — სულ სამდენიმე სტრიქონი და მისი თარგმნა სომხურა. ბ-მა სერგიმ ჩვენი თანადრობითი შეასრულა თხოვნა და აღრესანტეს თარგმანთან ერთად დაუბრუნა გამოაზარნილი ტექსტი. მეტი კი დარღობდა — სერგი გადმომწერა ეს ჩემთვისაც დაამოკუთვნაო. მაგრამ გვიან იყო... რაიმეხდა თეოდორიკოსთან მიწერ-მოწერაც შეწყდა. ისე რომ ბ-მა სერგიმ დღემდე არ იცის, მოიღო თუ არა ბერძენმა კოლეგამ მისი წერილი.

ქრისტიანთა სამამულოებთან ოსმალური წესის ქართული ნაწილი სწორედ ეს არაბული აღმოჩნდა. რომლის გამოცემა სომხურ თურქოლოგისმა ბ-ნ სერგის მიერ. მისი თხოვნით სტატია მოსთარგმნა. ამის შესახებ იქნა 1988 წელს თბილისში გამართული სიმპოზიუმის აღმოსავლური უნივერსიტეტის მიერ გამართული სემინარი. მისი დასრულებამდე მს. ქელიმძის თხოვნა მიტოვდა.

ქართულმა კაცმა უნდა თქვას, რომ ... და მოაქვს თევიდისა და ...
 ქართული ტექსტი, ჩაწერილი არაბული ანბანის ნიშნებით. ასოები ...
 ლია საგულდაგულოდ გაშლილი ნახით და აკურატულად უხის ხმოვნის
 ნიშნებზე. 20-მდე სიტყვასა და წინადადებას ქვემოთ უფრო წვრილი ასოებით
 აქვს მიწერილი სათანადო თურქული თარგმანი. ამგვარად შესრულებულ ქარ-
 თულ ნაწილს მოსდევს „თევიდისა“ და „შუქადეთის“ ოსმალური ტექსტი: „არ
 არის ღვთაება თვინიერ ალაჰისა და მუქამედი ალაჰის მოციქულია. ვამტყიცებ,
 რომ მაღალი ალაჰი ერთია და მუქამედი მისი მონა და მოციქულია. ალაჰის
 ვარდა ღვთაება არ არის. ჩვენი წინასწარმეტყველი მუქამედი, იყოს მასზე
 შიშვდობა, არის ალაჰის მსახური და ამავე ღროს მოციქული. ჩვენ- წინას-
 წარმეტყველი იესო, იყოს მასზე შიშვდობა, ალაჰის მონაა და ამასთანავე მისი
 მოციქული. დედა მარიამი ალაჰს მონაა და თან მხევალი მისი. ზანუშორდი
 ფუჰ სარწმუნოებას და შვილედ ისლამის სჯული. ვირწმუნე დიდი იმამის მო-
 ძღვრება“. მას მოსდევს ყურანის პირველი სურ-ს სახელი „...“ და არა-
 ბული ფრაზა **لا اله الا الله** — 'ილაჰ დაილოცე'.

სრული დამთხვევა ქართულ და ოსმალურ ტექსტებს შორის არ არის.
 როგორც ზონალოდნელი იყო, მათში მოცემულია ისლამის მოძღვრების დოგ-
 მატური საფუძველი, მისი იდეური საყრდენი და არაფერია ნათქვამი დანარ-
 ჩენ ოთხ საფუძველზე — სალაფათის, საურის, ზაქათისა და ჰაჯის სახელით
 ცნობილ რიტუალურ წეს-ჩვეულებებსა და ვალდებულებებზე. ეს არის ისლამის
 მიწვდობის დროს წარმოსათქმელი შუქადეთის ტექსტი. ქართულ ნაწილში
 ყურადღება გამახვილებულია ისლამის ძირითად თეოლოგულ დოგმაზე — ერთ-
 ღვთაებრიობაზე და შესაბამისად გავრცობილი სახითაა მოცემული „თევი-
 დის“ ფორმულა. ხოლო მუქამედის წინასწარმეტყველური მისია თირქმის
 დავიწყებულია. უფრო მეტიც, თავგზააბნეული ქართველი სიტყვა „მოცი-
 ქულს“ უხედავს მნიშვნელობით ხმარობს და ღმერთს განსაზღვრებად წაუ-
 მძღვარებს ხოლმე. იგი „ალაჰის“ ნაცვლად ამბობს „მოციქული ღმერთი“,
 რითაც იმთავითვე მიუტყვებელ შეცდომას სხადის: — „მოციქული ღმერთი
 ერთი არი. იმის მეტი ღმერთი არ არი. მოციქულ ღმერთზე ტოლი არა ყავს,
 წორი არა ყავს. არაჰის არა გავს. არაჰენც იმასა გავს. არას ჩარცვამს,
 არასაც კამს, არასა სვამს. დედა არა ყავს, მამა არა ყავს, ცოლი არა ყავს,
 შვილი არა ყავს. ვაჟი არა ყავს, ქალი არა ყავს. არც ეკიდრება. მოციქული
 ღმერთი ცაში არ არის, ქვეყანაში არ არის, ზეით არ არის, ქვეით არ არ-
 ს. წინ არ არის, უკან არ არის, მარჯვნივ არ არის, მარცხნივ არ არის.
 როგორ იქნება, რომ ცა და ქვეყანა ცადაქვეყანაშია. ცა და ქვეყანას
 შუეა რაც რომ არის, იმან გა-
 აჩინა. მის მეტი გამჩენი არ არის“.

ისლამის მონოთეისტური მოძღვრების თანახმად, „არ არსებობს ღმერთი
 გარდა ალაჰისა“. სხვთა არსებობის გაფიქრებაც კი მძიმე დინამაულია. ყუ-
 რანის მთავარი იდეა არის ალაჰის ერთადერთობა, მისი აბსოლუტურობა, ყურა-
 ხი უარყოფს ქრისტიანული სარწმუნოების სამების ერთარსებას: ერთარსება
 სამებისა მას მიაჩნია: მრავალღმერთანობის აღიარებად — „წუ ამბობთ სომი,
 თავი შეიკავეთ“ (მეოთხე სურა, 169, 171 შეხლ.); მისთვის „ქრისტე, ძე

ბ შ... 112 სტო... Kuron. Porcova u konyonparan II. 10.
 Kpovaxovovov... 31. 1963. r. 480
 * ქვე. 12 89.
 270

მარიაშისა, არის მხოლოდ მოციქული ალაქისა“. ამის კვალობაზე ქრისტიანობის დამგმობ, მამადის სჯულის მალთარებელ ქართველს ათქმევიანებენ და მარიაში, იმისი შვილი იესო მოციქულ ღმერთმა გააჩინა, დედამჟიჯრ მოციქული ღმერთის მსახურნი არიან. მოციქულ ღმერთმა იესუსა ცნობა მიცა წმიდით გააჩინა“. შდრ. ყურანის ჭეოთხე სურა, 169 პუხლი — „ქრისტე, ძე მარიაშისა, მხოლოდ ალაქის მოციქულა და მისი სიტყვა, რომელიც დაუგდო მან მარიაშს“. ამრიგად, ყურანი იმეორებს სახარებას და ქრისტეს ჩასახვას ღმერთის სიტყვას მიაწერს, აქედან წარმოდგება ქრისტეს ეპოთეტად و الله „სიტყვა და სული ალაქისა“.

ყურანისგან განსხვავებულა „თევქიდის“ ქართულ ნაწილში მარიაში წმინდანად მოიხსენიება, ხოლო ქართველის სჯულს (ტექსტში შეცდომით „ქართველის“ წერია) უპირობაირდება თათრის სჯული, როგორც ქრისტიანულ სარწმუნოებას მამადიანური: „მუჰამედი ჩვენი წმინდა აღამიანი არი, მოციქულ ღმერთის მოსამსახურე არი, იმის ქული რომ თათრის ქული ხრის, სუფთა არის, წმინდა არის, მოციქული ღმერთის რჩეული არის — დავიჯერე. ქართველის რჩეული რომ ბოროტი იყო, გონჯი იყო, ბილწი იყო, ეშმაკის რჩეული იყო — დავაგდე“. ეს არ არის ქართველისა და ქრისტიანის ს-ნონიმური მნიშვნელობით ხმარება იშვიათი შემთხვევა. ცნობილია, რომ უცხო თესლის ბატონობის დროს სარწმუნოება ეროვნული შინაარსით იტვირთება. გამამადიანებულ აქარაშიც „ყველაფერს ქრისტიანულს ქართულს ერქვა სიტყვათა“. XIX ს-ის ბოლოსა და XX ს-ის დასაწყისში ქრისტიანული სარწმუნოების წიაღში დაბრუნებას აქ „გაქართველებას“ უწოდებდნენ¹⁰.

სულიერ ღირებულებათა რთულ კომპლექსში ეთნიკურ და რელიგიურ გრძნობებს თანაბარი იდგილი ეჭირა. პიროვნების შინაგამი ჩნებობრივი კრიზისისა და კონკრეტული მძიმე სოციალურ-პოლიტიკური ვითარების შესაბამისად ხდებოდა ხოლმე მათი დაკლება. მაგრამ ეროვნული გრძნობა უფრო მდგრადი იყო და სძლევდა რელიგიურს. XVIII ს-ის ერთი ოსმალური საბუთი გვამცნობს, რომ თურქთაგან დაპყრობილი ახალციხის რაიონის სოფ. მამაკიხეთში მცხოვრებ გამამადიანებულ ქართველს, ვინმე დავითს, უარი უთქვამს საქართველოს წინააღმდეგ ლაშქრობაში მონაწილეობაზე, რაც მას თიმარის — მამულის დაკარგვის ფასად დაუჯდა (ანალოგიური შინაარსის სხვაც ბევრი დოკუმენტია ჩვენს სიძველეთმცოდნეობაში შემორჩენილი¹¹).

გამამადიანება იყო უაღრესად მძიმე ფსიქოლოგიურ-სოციალური მოვლენა, ნაკარნახევი პიროვნული თვისებებითა და სოციალური მოტივებით. მამადიანდებოდნენ უპირატესად მაღალი ფეოდალური წრეების წარმომადგენლები ახალ პოლიტიკურ ვითარებაში შემკვიდრებითი სოციალური მდგომარეობის შტანაჩენებლად და მაღალ ადმინისტრაციულ თანამდებობათა დასაქვრად. ტიტულების მსარდებად (შდრ. ვახუშტი, სამცხეში „მთავარნი და

¹⁰ Kipari, გ: 88.

¹¹ იქვე.

¹² Karber T. II. Tuna mesnisi v Turmenoi Gurarii. — ZKOPRO, № 1. იანვარი 1876, გ: 32.

¹³ ნ. კეჭელიძე, ისტორიის მკვლევარის ყოველი საქართველოსი, ბათუმი, 1912, გვ. 198.

¹⁴ ქ. ევლი-ძის სხ. ხელნაწილი „მამადიანების თარგმანი“ მოცემულია იუნიკოდი Turid 152, 222. ს. რა Ar Turid 62 თა სხვა.

წარჩინებულნი არიან მოქმადიანნი, და გლეხნი ქრისტიანენი¹²). ოსმალეთის (მპერიაში, რომელიც ოფიციალურად სჯულშემწყნარებლობით უკმარაყოფადაა, ბეგის ტიტული მხოლოდ გამაჰმადიანებულებს ეძლეოდა. შამშადიანდებოვნენ უპირველესად მამაკაცები. ოქახს ქრისტიანობას, ისევე როგორც წმობლოურ ენას, აშკარად თუ მალულად, უნარჩუნებდა ქალი, დედა. რომელიც უპირატესად ქმარ-შვილის ზნეობრივი სიმადლისა და სულიერი სათანობისათვის იღვწოდა და არა მათი მატერიალური უზრუნველყოფისათვის.

ჩვენ არ ვიცით აშხედ ქელიშის მიერ ფიქსირებული წესით შამშადიანდებოდა „სალთო ომებასა“ და „ტყვეთა სუიდუის“ შავნე ინსტიტუტის შედეგად ოსმალეთში მონად გაყიდული ქართველი თუ „პატივისათვის ნებით“ ოსმალთაგან ინკორპორირებულ ტერიტორიაზე მცხოვრები დიდგვაროვანი¹³. ერთი კია: ჩვენში, ოსმალური ხმალი არ დაპირისპირება ქრისტიანულ სარწმუნოებას. თურქთაგან „შემოთავაზებულ“ გამაჰმადიანებას ოფიციალური ფორმის ნებაყოფლობითი ან სინამდვილეში გამაჰმადიანება თითქმის თუცილებელ პირობად ედო ოსმალურ ეკონომიურ რეჟიმს, სამხედრო-ლენერ სისტემას. მას კი ემორჩილებოდა ოსმალეთის იმპერიაში ხანგრძლივად თუ დროებით მოხვედრილი ყველა ქვეყანა, მათ შორის ბალკანეთის ქვეყნებთან ერთად სამცხე-საათაბაგო, აჭარა და ოსმალობის დროინდელი ქართლი. დიმიტრი, XVI—XVIII სს. საქართველოში ოსმალური კულტურულ-იდეოლოგიური პროპაგანდა არ წარმართულა საგანგებო ოფიციალური აქციებით — აქ კანტი-კენტად ჩანან დერევიში მსიონერები, რომლებიც ასე მასობრივად მოედვნენ ბალკანეთის ქვეყნებს: არ შექმნილა ვაჟუფები და სავაკუფო კომპლექსები, აჭარაში მხოლოდ თანზიმათის პერიოდში (XIX ს.) ჩნდება სავაკუფო მიმუღები და ისლამური სკოლები¹⁴. დიმიტრი ბაქრაძის ცნობით, პარზალსა და მურღულში მცხოვრებნი 1833 წლამდე ქრისტიანები იყვნენ¹⁵. სამცხესა და აჭარაში გამაჰმადიანების პროცესი ინტენსიურად წარიმართა XIX ს-ში, რასაც ხელი შეუწყო ერთი მხრივ რუსეთის დამკვიდრებამ კავკასიაში, მეორე მხრივ კი მომთაბარე თურქმანებისა და გამაჰმადიანებული ქურთების დეპორტაციამ ამ მხარეში.

გამაჰმადიანების ოსმალური წესის თაობაზე აშხედ ქელიშის მიერ მოწოდებული ცნობა მნიშვნელოვანი, მაგრამ მათნც ერთი მომენტია გამაჰმადიანების რთული პროცესისა. ქრისტიანის ნებაყოფლობითი გამაჰმადიანების თურქული წესის ოპტიმალური მორდელის აღდგენა შესაძლებელია ბულგა-

¹² Весела З. К вопросу о положении христианской церкви в Османском государстве. Османская империя — государственная власть и социально-политическая структура М., 1990, с. 118—131.

¹³ 1703 წელს ანდრეაფორ ამილახორმა, გივი ამილახორის ძემ საყეთარი ნებით მოსურავე გამაჰმადიანება თბილისშიუე „მოაყვანა შოლა, იქნა მოჰმადიანი და წინადოცუეთა“. უახუტის თქმით, შამშადიანობის შიღება და მასთან დაკავშირებული რიტუალები (წინადოცუეთა) მანამდე მხოლოდ სპარსეთში სრულდებოდა. ეახუ შტო. აღწერა სამეთოსა საქართველოსა — ქართლის ცხოვრება ტ. IV. ტექსტი დადგენილი უველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ, თბ., 1973, გვ. 480—481.

¹⁴ ა. ავალიანი. ნიწისმფლობელობის ფორმები აჭარაში (თურქეთის ბაიონობისაგან გადარსებულებს წინ. XIX ს-ის 70-იან წლებში). ბათუმი, 1960, გვ. 22—23.

¹⁵ იხილეთ ი. ბ. ბ. ციციანოვი. საქართველოს ისტორიის საკითხები. თბ., 1960, გვ. 100—101. იხილეთ ასევე: ი. ბ. ბ. ციციანოვი. საქართველოს ისტორიის საკითხები. თბ., 1960, გვ. 100—101.

რომ არის იმან გააჩინა, იმის მეტი გამჩენი არ არის. წმინდა¹⁷ მარიაში, - მის
 შეილი იესო მოციქული ღმერთმა გააჩინა. დედა-შვილნი მოციქული ღმერთის
 მოსამსახურენი არიან, მოციქული ღმერთმა იესუსა მცნება¹⁸ მიცა¹⁹ წმინდათ²⁰
 გააჩინა. მუჰამედიჩენი²¹ წმინდა²² ადამიანი არი. მოციქული ღმერთის მოსამ-
 სახურე²³ არი. იმის ჯული რომ თათრებს ჯული²⁴ არის, სუფთა არის, წმინდა
 არის. მოციქული ღმერთის რჩული არის დაფიქრე²⁵, ქართველის²⁶ ჯული
 რომ ბოროტ²⁷ იყო, გონჯი იყო, ბალწი²⁸ იყო, ეშმაკის რჩული იყო დავაგ-
 დე²⁹ დამარულდა.

არ არის ღვთაებმა თვინიერ აღაპისა, მუჰამედნი ალაპის მოციქულია. ვა-
 ლიარებ, რომ მაღალი ალაპი ურთა და მუჰამედი მისი მონა და მოციქულია.
 ალაპის გარდა ღვთაება არ არის. ჩვენი წინასწარმეტყველი მუჰამედი, იყოს
 მასზე მშვიდობა, არის ალაპის მსახური და ამავე დროს მოციქული, ჩვენი
 წინასწარმეტყველი იესო, იყოს მასზე მშვიდობა, ალაპის მონა და ამასთანავე
 მისი მოციქული. დედა მარიაში ალაპის მონა და თან მხეველი მისი. განუშორ-
 დი ფუჰ სარწმუნოებას და მივიღე ისლამის სჯული. დავეთანხმე დიდი იმამის
 შობილურებას.

დასაწყისი: ალაპ დაილოცე!³⁰

گفت احمد کلیمی

- [1] معلوم اولکه شرف اسلاملا مشرف [2] اولماق استين
- کافره کلمه توحيدى و [3] کلمه شهادتى تلقيندن منکره
- ملقن [4] اولان کلمه ملقن مزبوره ايمان اسلام [5] مذکورک
- لسان اوزره احصا لا تعبير [6] لازمه مثلا کورجى اولان کلمه
- [7] ملقن ديمک کرکى
- موجلى غمرتى [8] ارت اربى امس مطى غمرتى ار اربى
- [9] موجلى غمرته طولى (اشى) اره قوس چورى [10]
- اره قوس اره وس اره کاوس (کلمه بکرمز) اره ونج [11]
- امه کاوس (کلمه بکرمز) اراس چايچوس (بر شى کيمز)
- [12] اره ساوس (برنى اجمز) دده اره قوس (اناسى يوقدر)
- ماما اره قوس (باباسى يوقدر) [13] چولى اره قوس (عورنى يوقدر)

17. მარია, 18. მცნება, 19. მიცა, 20. წმინდა, 21. ხანი, 22. წმინდა, 23. მოსამსახური, 24. ჯული, 25. დაფიქრე, 26. ქართველის, 27. ბოროტი, 28. ბალწი, 29. დავაგდო.

سۆزى ئۆزۈم قوس (اوغلى بوقدر) واژى اره قوس (بنى اوغلى
 بوقدر) [14] كلى اره قوس (قزىن منز بوقدر) اوج اكدره
 موجلى غمزت چاچى ارارس (بنى كوكدە دكللرا) [15] كوئونجى
 اررس (برده دكل) زيت اررس (بنى بوقارده دكل) كويت
 ارهرس (بنى اشالده دكل) [16] چىن ارهرس (اوكدە دكل)
 اوكن اررس (ارتده دكل) مارچونت اررس (بنى صالحده
 دكل) [17] مارچونيت ارهرس (بنى صولده دكل)
 روگور اكنه زومه چله كوئنه [18] قهچنده كوئنه
 چيه چلده كوئنه شووه راج روم اررس [19] امان
 كاجينه اس مطى كاجىنى ارهرس (بنى ابدن غيرى
 يارادجى بوقدر) [20] چمند مریم اس شولى يسوموجلى
 غمرته [21] كاجنه دده شولن موجلى غمرنس موسماخرنى
 [22] ارين (بنى خدنتجىلريدن) موجلى غمرته يسوسه [23]
 مچنبه مچه (بنى عسى عليه السلام پيغمبرلوك ويردى) چمدت
 كاجنه (بنى پاك ياراندى) محمدى چنى (بنى پيغمبر)
 [24] چمندە ادببائى ارى (بنى پاك) موجلى غمرنس موسما
 خورى [25] ارى اس جولى روم ترس جولى اررس [26]
 سوپته اررس چمندە اررس موجلى غمرنس [27] رجولى اررس
 دوجرى كاورتلس جولى روم [28] برودى افو كونجى افو
 بلج افو اشمكس [29] رجونى افو دوه كدى نمت
 لا اله الا الله [30] محمد رسول الله اشهدان لا اله الا
 الله [31] و اشهدان محمدنا عبده و رسوله الله تعالى [32]
 مردر اندن غيرى الله بوقدر محمد پيغامبر [33] عليه
 السلام الله قوليدن هم رسولدر عيسى [34] پيغامبر عليه
 السلام الله تعالئك قوليدن [35] هم رسولدر مریم انه الله
 قولدر هم قراوشدر [36] بزار اولدم باطل ديندن اسلام
 ديننى اخذ [37] اندم امام اعظم مذهبن قبول اندم
 [38] فانده اللهم صد

